

1 Brede basiszorg – Fase 0

Hoe kan een school elke leerling zoveel mogelijk kansen geven om zich op cognitief vlak op eigen tempo te ontwikkelen? Dit vind je terug in Brede basiszorg, het eerste deel van het Specifiek Diagnostisch Protocol bij Cognitief sterk functioneren. Lees dit bij voorkeur samen met Verhoogde zorg, Uitbreiding van zorg en het Theoretisch deel van dit protocol. De protocollen zijn een leidraad voor diagnostiek binnen de onderwijscontext gehanteerd door CLB-teams in samenwerking met scholen. Een Specifiek Diagnostisch Protocol is een concrete vertaling van de algemene handvatten in het Algemeen Diagnostisch Protocol (ADP).

Leerlingen verschillen onderling sterk in hun cognitieve ontwikkeling¹ en schoolse vaardigheden. Schoolteams begeleiden al die leerlingen in hun persoonlijke groei en ontwikkeling. Voor de protocollen Cognitief sterk functioneren en Cognitief zwak functioneren gelden in de brede basiszorg en de verhoogde zorg vergelijkbare aandachtspunten. Daarom kiezen we voor één tekst die brede basiszorg en verhoogde zorg beschrijft voor het brede spectrum van zeer moeizaam tot zeer gemakkelijk lerende leerlingen. Hoewel in dit protocol cognitieve vaardigheden centraal staan, richt de zorg zich uiteraard op alle ontwikkelingsdomeinen. Ter inspiratie voor scholen en CLB's beschrijven we in de brede basiszorg aspecten van zorgzaam onderwijs en evidence-based methodieken en modellen.

De leerplannen vormen de kern van deze fase. In de leerplannen staan de visie, ontwikkelingsdoelen en eindtermen beschreven². Elk onderwijsnet heeft zijn eigen leerplannen. Alle leerplannen van het GO! zijn te vinden op <http://pro.g-o.be/pedagogische-begeleiding/leerplannen>. De leerplannen van het Katholiek Onderwijs Vlaanderen zijn te raadplegen via www.katholiekonderwijs.vlaanderen. Voor het stedelijk en gemeentelijk onderwijs en het provinciaal secundair onderwijs zijn de leerplannen respectievelijk te vinden op <https://www.ovsg.be/leerplannen> en <http://www.pov.be/site/index.php/leerplannen>.

Vertrekkend vanuit de netgebonden leerplannen en in samenwerking met de pedagogische begeleidingsdienst (PBD) streven scholen naar een didactiek die tegemoetkomt aan de uiteenlopende onderwijs- en opvoedingsbehoeften van zoveel mogelijk leerlingen. Doorheen de brede basiszorg is het de klasleerkracht die het verschil maakt. In een krachtige leeromgeving³ staat, waar nodig, variatie en flexibiliteit (doelstellingen, methoden, materialen, evaluatie ...) centraal voor alle leerlingen.

1.1 Organisatie van het beleid op leerlingenbegeleiding

¹ Zie Theoretisch deel, 4.1. Relevante ontwikkelingsaspecten en verschijningsvorm, 4.1.1. Ontwikkeling van cognitieve vaardigheden.

² Zie <https://www.onderwijsdoelen.be>, geraadpleegd op 9 oktober 2018.

³ Zie <http://www.steunpuntdiversiteitenleren.be/themas/krachtige-leeromgeving>, geraadpleegd op 23 mei 2019.

Elke school ontwikkelt een beleid op leerlingenbegeleiding dat is geïnspireerd door het pedagogisch project en afgestemd op de noden van de leerlingenpopulatie en de context waarin de school zich bevindt. Hierbij kan zij een beroep doen op ondersteuning van de pedagogische begeleidingsdienst (PBD). Vanuit haar inhoudelijke expertise kan ook het CLB een bijdrage leveren⁴.

Vanuit een geïntegreerde en holistische benadering bestrijkt het ontwikkelde beleid de vier begeleidingsdomeinen: onderwijsloopbaan, leren en studeren, psychisch en sociaal functioneren en preventieve gezondheidszorg⁵. Het beleid op de leerlingenbegeleiding van de school versterkt het schoolteam in de zorg voor alle leerlingen, ongeacht hun niveau van cognitief functioneren⁶. De zorg is erop gericht om leerlingen zoveel mogelijk op maat van de ontwikkeling van hun (schoolse) vaardigheden te begeleiden⁷.

Bij het participatief bepalen en uitvoeren van het beleid streeft het schoolteam naar een gemeenschappelijke visie over hoe men als leerkracht en als team wil en kan omgaan met de variatie aan cognitief functioneren. Zo kunnen scholen, al dan niet met ondersteuning van PBD en/of een bijdrage vanuit de inhoudelijke expertise van het CLB, nadenken over het pedagogisch-didactisch aanbod om elke leerling uit te dagen binnen zijn zone van naaste ontwikkeling⁸ en zo leerwinst te realiseren⁹.

Het schoolteam kan zich volgende mogelijke richtvragen stellen¹⁰. Hoe kunnen we uitdagende maar realistische doelen stellen voor alle leerlingen? Hoe creëren we een positieve, veilige, krachtige leeromgeving waarin leerlingen zich goed in hun vel voelen? Wat zetten we in om de veerkracht van leerlingen te verhogen en hen te leren omgaan met druk? Hoe creëren we tijd en ruimte voor gesprekken met leerlingen, collega's en ouders los van rapporten en evaluaties? Welke manier van groeperen ondersteunt het leren van iedere leerling? Welke expertise van het schoolteam kunnen we meer benutten of verder ontwikkelen om tegemoet te komen aan verschillen in cognitief functioneren? Met welke onderwijsprogramma's sluiten we beter aan bij de zone van naaste ontwikkeling van leerlingen met zowel een leerachterstand als een leervoorsprong? Op welke manier zorgen we ervoor dat we alle

⁴ Zie [Decreet betreffende de leerlingenbegeleiding in het basisonderwijs, het secundair onderwijs en de centra voor leerlingenbegeleiding](#). Door Katholiek Onderwijs Vlaanderen en Vrij CLB Netwerk werd een gezamenlijke mededeling uitgewerkt: [Rol van PBD en CLB in het versterken van leerlingenbegeleiding op school](#).

⁵ Zie [Decreet betreffende de leerlingenbegeleiding in het basisonderwijs, het secundair onderwijs en de centra voor leerlingenbegeleiding](#).

⁶ In dit protocol komen verschillende termen aan bod die nauw met elkaar verbonden zijn. Met de term 'intelligentie' verwijzen we naar een psychologisch construct dat onder meer het vermogen omvat om te redeneren, te plannen, problemen op te lossen, abstract te denken, complexe ideeën te begrijpen, snel te leren en te leren uit ervaring. De verschillende elementen of vermogens waaruit intelligentie is samengesteld, zijn de 'cognitieve vaardigheden'. 'Schoolse vaardigheden' omvatten de competenties op het gebied van geheugen, taal, lezen, schrijven, rekenkundig redeneren, verwerven van praktische kennis, probleemoplossend denken en beoordelen van nieuwe situaties. Met cognitief functioneren verwijzen we ten slotte zowel naar de cognitieve als de schoolse vaardigheden van een leerling. Zie [Theoretisch deel](#), Definities en begrippen.

⁷ Zie [Theoretisch deel](#), Relevante ontwikkelingsaspecten en verschijningsvorm.

⁸ Het begrip 'zone van naaste ontwikkeling' komt van Lev Vygotsky. Zijn socioculturele theorie wordt besproken in de [Bijlage Cognitieve ontwikkelingstheorieën](#).

⁹ Scholen kunnen inspiratie halen uit de 'Index voor inclusie' om te werken aan een meer inclusieve cultuur, een meer inclusief beleid en een meer inclusieve praktijk. Zie Booth, T. & Ainscow, M. (2015). *Index voor inclusie: werken aan leren en participeren op school, derde editie*. Nederlandse vertaling: Boonen, H., De Vroey, A., Luts, H., Ranschaert, I., Schraepen, B., Schuman, H., & Vandenbroucke, L. Leuven: UCLL.

¹⁰ Deze voorbeeldvragen zijn deels gebaseerd op het [Interview met Maarten Vansteenkiste in Klasse, 22 november 2018, Hoe leg je de lat hoog zonder druk te zetten?](#)

leerlingen actief betrekken bij hun eigen leerproces? Hoe kunnen we de hulpbronnen in de omgeving van de school optimaal gebruiken?

Het gevoerde beleid houdt rekening met de heterogeniteit tussen leerlingen, ook binnen de groep leerlingen met een verstandelijke beperking of met zeer sterke cognitieve mogelijkheden. Verschillen kunnen bijvoorbeeld te maken hebben met de mate van adaptief gedrag¹¹ en/of het leerlinggebonden profiel van cognitieve vaardigheden¹².

Elke school reflecteert over en werkt doorlopend aan de kwaliteit van het onderwijs. Hierbij streeft zij naar een wetenschappelijke onderbouwing van de gemaakte keuzes. Doelgericht handelen is een belangrijk aandachtspunt¹³. Het is bijvoorbeeld belangrijk om na te gaan welke mogelijkheden de gehanteerde onderwijsleermethodes voorzien om te stimuleren, differentiëren of remediëren. Leerkrachten zijn zich daarbij bewust van de eigen leerplannen als centraal referentiekader en de differentiatiemogelijkheden die deze bieden. Voor sommige leerlingen kunnen aangepaste leerplandoelen aangewezen zijn om hen uit te dagen in overeenstemming met hun niveau van schoolse vaardigheden en interesses.

Om constructief met ouders en leerlingen samen te werken, is het van belang dat alle betrokkenen, inclusief ouders en leerlingen, op de hoogte zijn van het beleid op leerlingenbegeleiding¹⁴. Als het voor iedereen duidelijk is wanneer en hoe bepaalde maatregelen¹⁵ worden ingezet, vermindert de kans op mogelijke misverstanden en meningsverschillen.

1.2 Vorming en ondersteuning van het schoolteam

De professionalisering van het schoolteam vormt een belangrijk aspect van het werken aan kwaliteitsvol onderwijs, ook voor zeer moeizaam tot zeer gemakkelijk lerende leerlingen. Het gaat onder andere over de visie op intelligentie¹⁶, attitudes gericht op inclusief onderwijs¹⁷ en inhoudelijke deskundigheid afgestemd op het cognitief functioneren van een diversiteit aan leerlingen¹⁸. Scholen en leerkracht(en) geloven in de cognitieve mogelijkheden van alle leerlingen en de groeikansen die ze krijgen dankzij het onderwijs¹⁹. Bijgevolg is het van

¹¹ Adaptief gedrag is het geheel van conceptuele (schoolse), sociale en praktische vaardigheden die mensen gebruiken in hun dagelijkse leven. De verwachtingen naar zelfstandigheid en verantwoordelijkheid hangen samen met iemands leeftijd en sociaal-culturele context. Zie ook Protocol Cognitief zwak functioneren, Theoretisch deel, Definities en Begrippen, Adaptief gedrag.

¹² Zie Bijlage Het CHC-model.

¹³ Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B., & Van De Veire, H. (2018). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces. Vlaamse editie*. Leuven: Acco.

¹⁴ Kuipers, J. (2016). 8. Passend klassenmanagement voor excellente en (hoog)begaaftde leerlingen. In E. Van Gerven (Red.) *De Gids. Over begaafdheid in het basisonderwijs*. Nieuwolda: Leuker.nu BV.

¹⁵ Zie Bijlage Mogelijke maatregelen bij cognitief sterk functioneren.

¹⁶ Zie Bijlage Mindset.

¹⁷ Zie Booth, T. & Ainscow, M. (2015). *Index voor inclusie: werken aan leren en participeren op school, derde editie*. Nederlandse vertaling: Boonen, H., De Vroey, A., Luts, H., Ranschaert, I., Schraepen, B., Schuman, H., & Vandenbroucke, L. Leuven: UCLL. Voor de visie op inclusief onderwijs van het GO! onderwijs van de Vlaamse gemeenschap, zie <http://www.g-o.be/inclusie/>. Voor leden van OVSG, zie <https://www.ovsg.be/extranet> (na login).

¹⁸ Kuipers, J. (2016). 8. Passend klassenmanagement voor excellente en (hoog)begaaftde leerlingen. In E. Van Gerven (Red.) *De Gids. Over begaafdheid in het basisonderwijs*. Nieuwolda: Leuker.nu BV.

¹⁹ Zie Bijlage Mindset.

belang dat de leerkracht alle leerlingen aanspreekt binnen hun zone van naaste ontwikkeling²⁰. Hij stelt met andere woorden voldoende hoge verwachtingen ten aanzien van alle leerlingen.

Het creëren van inclusieve leeromgevingen vergt van schoolteams dat ze zich bekwamen in het (h)erkennen, waarderen en benutten van diversiteit, inzetten op positieve relaties in een veilig klasklimaat, ontwerpen en hanteren van krachtige leerprocessen in een toegankelijke en gevarieerde leeromgeving, samenwerken met diverse actoren binnen en buiten de school en doelgericht werken aan de eigen professionalisering²¹.

1.3 Onthaal- en inschrijvingsbeleid

Bij inschrijving van een nieuwe leerling gaat bijzondere aandacht naar de schoolse, sociale en praktische vaardigheden²² van de leerling. De schoolmedewerker be vraagt onder meer opvallende sterktes en mogelijke (leer)problemen²³. Indien ouders en/of leerling leervertraging of leervoorsprong melden, vraagt de schoolmedewerker of de leerling al schoolinterne of schoolexterne hulp kreeg en of hiervan recente, voor de school relevante onderzoeks- en/of therapieverslagen bestaan. Aanpassingen vanuit de zorg op de vorige school²⁴ of hulpmiddelen uit een eventuele externe therapie worden bij voorkeur in overleg en met toestemming van de ouders opgevraagd²⁵. Het belang en de meerwaarde van de informatie en ervaring van de ouders, de leerling, de vorige school en eventuele externe partners bij de begeleiding van deze leerling worden toegelicht. De nieuwe school informeert de leerling en ouders over het beleid op leerlingenbegeleiding dat ze voorziet. Indien nodig houden ze een bijkomend gesprek rond specifieke zorg voor de leerling.

Bij de overgang tussen onderwijsniveaus en schoolverandering geeft de vorige school relevante leerlingengegevens door aan de nieuwe school²⁶. Het opvragen van overige informatie gebeurt steeds via de ouders en/of de leerling.

²⁰ Zie Bijlage Cognitieve ontwikkelingstheorieën, Socioculturele theorie van Vygotsky.

²¹ Zie <http://www.kenniscentrumpotential.be/kenniscentrum/detail/vijf-essentiele-competenties>, geraadpleegd op 8 maart 2019; Booth, T. & Ainscow, M. (2015). *Index voor inclusie: werken aan leren en participeren op school, derde editie*. Nederlandse vertaling: Boonen, H., De Vroey, A., Luts, H., Ranschaert, I., Schraepen, B., Schuman, H., & Vandenbroucke, L. Leuven: UCLL.

²² Dit zijn de drie componenten van adaptief gedrag. Zie Protocol Cognitief zwak functioneren, Theoretisch deel, Definities en Begrippen, Adaptief gedrag.

²³ Zie ook de toelichting rond inschrijvingsgesprek in Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B., & Van de Veire, H. (2018). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces. Vlaamse editie*. Leuven, Acco.

²⁴ Sinds 1 september 2014 is het 'Decreet houdende diverse maatregelen betreffende de rechtspositie van leerlingen in het basis- en secundair onderwijs en betreffende de participatie op school' van kracht. Dit decreet bevat specifieke rechten voor de leerlingen met betrekking tot de inzage en overdracht van leerlingengegevens en wijzigt enkele bepalingen inzake zittenblijven, de schoolreglementen, de procedure inzake orde en tucht en de procedure inzake evaluatie (inclusief betwistingen evaluatiebeslissingen). Zie ook de omzendbrief 'Overdracht van leerlingengegevens bij schoolverandering'.

²⁵ Zie General Data Protection Regulation, Specifieke beschermingsmaatregelen voor data over kinderen. Voor België ligt de leeftijdsgrens op 13 jaar, zie Belgische gegevensbeschermingsautoriteit en www.ikbeslis.be.

²⁶ Zie Decreet basisonderwijs, Codex secundair onderwijs en de omzendbrief 'Overdracht van leerlingengegevens bij schoolverandering'.

Om leerlingen met specifieke onderwijs- en opvoedingsbehoeften zo goed mogelijk te ondersteunen op school, bespreekt het zorgteam de zorg voor deze leerlingen intern²⁷. Als er een gemotiveerd verslag is opgemaakt door het CLB, beoordeelt het schoolteam in overleg met ouders, CLB en eventueel leerling zelf of een gemotiveerd verslag nog steeds nodig is en of ze ondersteuning op dit moment ook effectief aanvraagt. Wanneer een leerling bij aanmelding voor inschrijving beschikt over een verslag M-decreet²⁸, wordt de leerling ingeschreven onder ontbindende voorwaarde. De school organiseert een overleg met de ouders, de klassenraad en het CLB over de aanpassingen die nodig zijn om de leerling mee te nemen in een gemeenschappelijk curriculum of om de leerling studievoortgang te laten maken op basis van een individueel aangepast curriculum²⁹. De inschrijving kan slechts ontbonden worden wanneer de school in een mededeling van niet-gerealiseerde inschrijving motiveert wat de aanpassingen voor hen onredelijk maakt³⁰.

1.4 Zorgzaam handelen in de klas

Het uitgangspunt in deze fase van zorg is dat alle leerlingen maximaal profiteren van het aanbod in de klas. Via een goed klasmanagement³¹ creëert de leerkracht een positieve, veilige en krachtige leeromgeving die de diversiteit op school en in de klas benut, afgestemd is op de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van elke leerling, ervoor zorgt dat alle leerlingen actief deelnemen aan de lessen en activiteiten, en het leerrendement bij alle leerlingen verhoogt³². Een goed klasmanagement vraagt van de leerkracht meerdere vaardigheden (organisatorisch, pedagogisch en didactisch) en gaat over verschillende aspecten, zoals klasinrichting, lesinhoud, methoden, materialen, instructie en de leerkracht-leerlingrelatie. Bij het realiseren van een krachtige leeromgeving vertrekt de leerkracht vanuit de netgebonden leerplannen en maakt hij zoveel mogelijk gebruik van effectieve onderwijsstrategieën³³.

De leerkracht daagt alle leerlingen uit in hun zone van naaste ontwikkeling³⁴, bevestigt en erkent hun geleverde inspanningen - ongeacht het resultaat - biedt hen leerkansen en mogelijkheden om te leren uit hun fouten en vraagt zich af welke bijkomende feedback hen verder zal brengen in hun leer- en ontwikkelingsproces³⁵. Zo stimuleert procesgerichte

²⁷ Zie Verhoogde Zorg – fase 1.

²⁸ Zie Omzendbrief inschrijvingsrecht.

²⁹ Zie Decreet basisonderwijs, Codex secundair onderwijs, Omzendbrief inschrijvingsrecht in het basisonderwijs en Omzendbrief inschrijvingsrecht in het secundair onderwijs.

³⁰ Zie Omzendbrief Inschrijvingsrecht en aanmeldingsprocedures in het basisonderwijs en Omzendbrief Inschrijvingsrecht en aanmeldingsprocedures in het secundair onderwijs.

³¹ Voor voorbeelden van klasmanagement in secundair onderwijs, zie Valcke, M. & De Craene, B. (2016). *Klasmanagement en reflectie. Naar een schoolbrede aanpak*. Gent: Academia Press; Verbeeck, G., Leroy, A., & Struyf, E. (2016). *Regisseer je klas. Oefeningen in klasmanagement*. Antwerpen: Pelckmans Pro.

³² Zie <http://www.steunpuntdiversiteitenleren.be/themas/krachtige-leeromgeving>, geraadpleegd op 23 mei 2019.

³³ Zie Bijlage Effectief onderwijs.

³⁴ Zie Bijlage Cognitieve ontwikkelingstheorieën, Socioculturele theorie van Vygotsky.

³⁵ Het onderzoek van Hattie wijst uit dat leerkrachten best focussen op het leren, het effect van lesgeven, en niet zozeer op het lesgeven zelf. Daarnaast vergemakkelijkt het leerproces als leerkrachten hun leerlingen zelf verantwoordelijkheid voor hun leren kunnen bijbrengen. Zie Hattie, J. (2013). *Leren zichtbaar maken: Nederlandse vertaling van Visible learning for teachers*. Sint-Niklaas: Abimo.

feedback de ontwikkeling van een growth mindset, waardoor leerlingen doorzetten bij uitdagingen en zich zullen inspannen om hun vaardigheden verder te ontwikkelen³⁶.

Een leerkracht kan reflecteren over het zorgzaam handelen in de klas aan de hand van een aantal vragen, bijvoorbeeld:

- Wat zijn enkele opvallende kenmerken van de leerlingen in mijn klas? Hoe pas ik mijn lesgeven aan deze leerling/klaskenmerken aan?
- Wat zijn de onderwijsbehoeften van de leerlingen in mijn klas over vakken heen en/of binnen bepaalde vakken? In welke mate zijn ze gemeenschappelijk voor verschillende leerlingen?
- Hoe kan ik mijn lessen op een haalbare manier afstemmen op de gemeenschappelijke en individuele onderwijsbehoeften van de leerlingen in mijn klas?
- Op welke manier gebruik ik voorkennis, achtergrond, voorkeuren voor leeractiviteiten, interesses van leerlingen in hun leerproces³⁷?
- Hoeveel tijd wil ik tijdens mijn lessen besteden aan de ontwikkeling van sociale en praktische vaardigheden, naast de ontwikkeling van schoolse vaardigheden?
- Op welke momenten kan ik sterke leerlingen inzetten als tutor voor minder sterke leerlingen? Hoe ondersteun ik die leerlingen dan best?
- Hoe kan ik zowel moeizaam als gemakkelijk lerende leerlingen autonoom motiveren en gemotiveerd houden voor het schoolwerk? Hoe zorg ik ervoor dat ze mijn lessen en opdrachten boeiend vinden en/of inzien dat deze activiteiten bijdragen aan het bereiken van een voor hen belangrijk doel³⁸?
- Welke vormen van differentiatie heb ik al toegepast? Welke elementen van de leeromgeving heb ik aangepast³⁹?
- Welke aanpassingen werkten goed? Welke werkten minder? Wat maakte dat aanpassingen goed of minder goed werkten?
- Hoe zorg ik ervoor dat ik de inspanningen/prestaties van alle leerlingen 'fair' evalueer?
- Aan welke collega kan ik hulp vragen bij het organiseren van zorgzaam handelen in de klas?

1.5 Opvolgen van alle leerlingen

Het schoolteam volgt alle leerlingen op vanaf hun instap in het betreffende onderwijsniveau en houdt hiervoor een goed uitgebouwd leerlingendossier bij. Voor het kleuteronderwijs betekent dit dat leerkrachten hun leerlingen vanaf de instapdag goed observeren en op basis daarvan uitdagend onderwijs aanbieden met perspectief op de hele schoolloopbaan.

³⁶ Zie [Bijlage Mindset](#).

³⁷ Zie Castelein, E., Coens, J., De Witte, K., Houben, A., Lauwers, W., Segers, J., Van den Branden, K. (n.d.). *Binnenklasdifferentiatie een beroepshouding, geen recept*. Geraadpleegd op 8 maart 2019 via <https://feb.kuleuven.be/drc/LEER/in-the-press/binnenklasdifferentiatie>; Struyven, K., Coubergs, C., Gheysens, E., & Engels, N. (2015). *Ieders leerkracht. Binnenklasdifferentiatie in de praktijk*. Leuven / Den Haag: Acco.

³⁸ Vansteenkiste, M. & Victoir, A. (2010). Hoe we kinderen en jongeren kunnen motiveren. Toepassingen van de zelfdeterminatietheorie. *Caleidoscoop*, 22(1), 6-15.

³⁹ Zie Castelein, E., Coens, J., De Witte, K., Houben, A., Lauwers, W., Segers, J., Van den Branden, K. (n.d.). *Binnenklasdifferentiatie een beroepshouding, geen recept*. Geraadpleegd op 8 maart 2019 via <https://feb.kuleuven.be/drc/LEER/in-the-press/binnenklasdifferentiatie>. Voor een praktische tool om als leerkracht na te denken over differentiatie in de klas, zie ook <http://www.differentiatieinonderwijs.be/klas>.

Leerlingen met uitgesproken zwakkere of sterkere cognitieve mogelijkheden kunnen al in de eerste jaren van de kleuterklas opvallen. Zo kan het spelgedrag en de taalontwikkeling van deze kleuters anders verlopen. Kleuters met een ontwikkelingsachterstand blijven bijvoorbeeld langer hangen in de fase van sensomotorisch spel⁴⁰. Cognitief sterke kleuters vertonen daarentegen meer handelingen, meer spelthema's en meer pogingen tot wederkerig spel. Ze streven al jong naar het niveau van actie en reactie.

Ook in het lager en secundair onderwijs is het aangewezen om de ontwikkeling en het leerproces van leerlingen zo goed mogelijk op te volgen, zodat het aanbod steeds voldoende aansluit bij hun onderwijs- en opvoedingsbehoeften. Dit impliceert dat het schoolteam reflecteert en afspraken maakt over hoe ze omgaan met bepaalde bevindingen omtrent schoolse vorderingen van leerlingen, zoals steeds erg laag of erg hoog scores op toetsen, plots mindere resultaten halen dan voorheen of onderpresteren. Het is van belang om hierbij rekening te houden met zowel schoolse, praktische als sociale vaardigheden⁴¹. Goede opvolging vereist bijgevolg kennis van signalen die in bredere zin wijzen op een eerder beperkt of net groot leervermogen⁴². De school heeft in het leerlingendossier dus niet alleen aandacht voor lage versus hoge prestaties, maar ook voor andere relevante gegevens over competenties van leerlingen⁴³ en voor zorgwekkend gedrag, zoals frequente huilbuien, agressie of uitstelgedrag. Daarnaast bevat een goed onderbouwd leerlingendossier informatie over reeds genomen maatregelen, aanpassingen aan de leerstof of specifieke (leer)doelen die voor een leerling of een groep leerlingen zijn uitgewerkt.

Het opvolgen van leerlingen stelt leerkrachten in staat om signalen van leerachterstand of leervoorsprong op te vangen. De leerkracht kan dergelijke signalen uitlokken door open vragen te stellen, een open pedagogische houding te creëren, in te gaan op spontane situaties, leerlingen aan te zetten tot (creatieve) antwoorden, de eigen rol ter discussie te durven stellen en verschillende onderwijssituaties te creëren⁴⁴.

1.6 Betrekken van alle leerlingen

Voor de motivatie van een leerling en het verwerven van eigenaarschap over zijn eigen leerproces is het belangrijk dat de leerling een goed zicht heeft op zijn (leer)doelen, onderwijs- en opvoedingsbehoeften, leervorderingen en leerweg. Ook de combinatie van voldoende uitdagende taken en gelegenheden om succes toe te schrijven aan eigen inspanningen stimuleert leerlingen⁴⁵. Daarom zijn (informele) gesprekken hierover tussen

⁴⁰ Zie Bijlage Cognitieve Ontwikkelingstheorieën, Cognitieve ontwikkelingstheorie van Piaget.

⁴¹ Dit zijn de drie componenten van adaptief gedrag. Zie Protocol Cognitief zwak functioneren, Theoretisch deel, Definities en Begrippen, Adaptief gedrag.

⁴² Zie Theoretisch deel, Relevante ontwikkelingsaspecten en verschijningsvorm.

⁴³ Zie bijvoorbeeld http://www.steunpuntgok.be/downloads/observatie_instrument_TSO_BSO.pdf voor een observatie-instrument ter evaluatie van sleutelcompetenties in de tweede en derde graad TSO/BSO.

⁴⁴ Uit Kuipers, J. (2016). 8. Passend klassenmanagement voor excellente en (hoog)begaafde leerlingen. In E. Van Gerven (Red.) *De Gids. Over begaafdheid in het basisonderwijs*. Nieuwolda: Leuker.nu BV.

⁴⁵ Hattie, J. (2013). *Leren zichtbaar maken: Nederlandse vertaling van Visible learning for teachers*. Sint-Niklaas: Abimo.

leerkrachten en leerlingen én tussen leerlingen onderling van wezenlijk belang⁴⁶. Leerlingen krijgen hierbij de kans om zelf een aantal keuzes te maken en een eigen inbreng te hebben in het klasgebeuren en de klassikale of individueel aangepaste leerinhouden. Daarnaast houden leerkrachten best rekening met de belevingswereld en attributies van de leerling. De manier waarop de leerling zijn situatie en zichzelf waarneemt, interpreteert en verklaart, bepaalt in hoge mate zijn gedrag en beweegredenen om zaken al of niet te veranderen⁴⁷.

1.7 Samenwerken met ouders

School, leerling en ouders stemmen hun wederzijdse verwachtingen op elkaar af, met respect voor elkaars standpunten en rollen. Samenwerken gaat over het samen verantwoordelijk zijn voor het schoolsucces van leerlingen. Het gaat verder dan het elkaar informeren. Door in te zetten op het constructief samenwerken met ouders versterkt de school de ouderbetrokkenheid en ander onderwijsondersteunend gedrag⁴⁸. In het kader van de samenwerking met ouders zijn er specifiek op het gebied van cognitief functioneren een aantal acties mogelijk, zoals:

- ▶ Pedagogisch project: de school informeert de ouders over en betreft hen actief bij haar pedagogisch project en haar visie op inclusie⁴⁹. Leerkrachten weerspiegelen deze visie in hun attitudes ten aanzien van intelligentie, ontwikkeling en leerpotentieel van leerlingen⁵⁰. Ouders engageren zich voor het pedagogisch project van de school en tonen dit met onderwijsondersteunend gedrag. Ouders en school werken constructief samen om inclusief onderwijs te verwezenlijken⁵¹.
- ▶ Leerklimaat: de school werkt samen met de ouders aan een positief en stimulerend klimaat waarin de leerling zijn mogelijkheden ten volle tot ontwikkeling kan brengen en eventuele zwaktes zoveel mogelijk kan overwinnen. De leerkracht kan ouders vragen naar sterktes van hun kind die mogelijk als hefboomen dienen voor schoolse vorderingen.
- ▶ Ouderbetrokkenheid in het onderwijsleerproces: het beleid rond huiswerk is duidelijk voor alle betrokkenen. Motivatie en succesbeleving staan voorop. Huiswerk wordt

⁴⁶ Zie Hoofdstuk 4. Gesprekken met leerlingen en leerlingplannen en Bijlage 4.1. Gespreksleidraad leerlinggesprek in Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B., & Van De Veire, H. (2018). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces. Vlaamse editie*. Leuven: Acco; Interview met Maarten Vansteenkiste in Klasse, 22 november 2018, Hoe leg je de lat hoog zonder druk te zetten?

⁴⁷ Zie Bijlage Mindset; Pameijer, N. & Van Beukering, T. (2015). *Handelingsgerichte diagnostiek in het onderwijs, een praktijkmodel voor diagnostiek en advisering*. Leuven/ Den Haag: Acco.

⁴⁸ De checklist onderwijsondersteunend gedrag omvat betrokkenheid van ouders bij het onderwijs aan hun kind, supervisie en toezicht door ouders en verwachtingen van ouders. Zie Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B., & Van De Veire, H. (2018). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces. Vlaamse editie*. Leuven: Acco. Voor bijkomende informatie zie Pameijer, N. (2012). *Samen sterk: ouders & school*. Leuven: Acco; Zie ook Klasse voor ouders en Klasse Dossier Ouderbetrokkenheid met tips voor scholen.

⁴⁹ Zie Booth, T. & Ainscow, M. (2015). *Index voor inclusie: werken aan leren en participeren op school, derde editie*. Nederlandse vertaling: Boonen, H., De Vroey, A., Luts, H., Ranschaert, I., Schraepen, B., Schuman, H., & Vandenbroucke, L. Leuven: UCLL; Voor de visie op inclusief onderwijs van het GO! onderwijs van de Vlaamse gemeenschap, zie <http://www.g-o.be/inclusie/>. Voor leden van OVSG, zie <https://www.ovsg.be/extranet> (na login).

⁵⁰ Zie Bijlage Mindset.

⁵¹ Meer informatie voor ouders van kinderen met een beperking die kiezen voor inclusie, is te vinden op de website van ouders voor inclusie.

zorgvuldig gepland, zodat het past bij de vaardigheden van de leerling en thuis gedaan kan worden⁵². De leerkracht kan aan de ouders vragen wat hun kind bijzonder boeit en bijvoorbeeld een (huiswerk)opdracht voor de leerling aanpassen aan die interesse(s). Leerkracht, ouders en eventueel de leerling bespreken regelmatig samen het verloop van het onderwijsleerproces.

- ▶ Informatie: ouders krijgen informatie over het onderwijsleerproces van hun kinderen en de manier waarop ze hier thuis ook aandacht kunnen aan besteden. In de kleuterklas wordt bijvoorbeeld getoond wat denkontwikkeling inhoudt en hoe dit kan worden bevorderd in speelse en alledaagse situaties. De leerkracht kan ouders informatie geven over beschikbare speelmaterialen afgestemd op wat de leerling op dat moment aanspreekt of aankan. In het lager en secundair onderwijs wordt toegelicht wat de verschillende leergebieden/vakken inhouden. De leerkracht kan aan ouders uitleg geven over de groepeeringsvormen die op school worden gebruikt voor wiskunde of taal, voor herhalings- of verdiepingsopdrachten en hoe de groepen worden samengesteld. Ouders kunnen ook op de hoogte gebracht worden van de werking in de klas door bijvoorbeeld een toelichting in de agenda of via het digitale leerlingenplatform. Hierbij worden inspanningen gedaan om alle ouders te betrekken, rekening houdend met ouders uit kansengroepen (SES-indicatoren⁵³), door aandacht te hebben voor duidelijke en eenvoudige communicatie⁵⁴ en respect voor cultuurverschillen.

⁵² Mitchell, D. (2015). *Wat echt werkt. 27 evidence based strategieën voor het onderwijs*. Huizen, Nederland: Uitgeverij Pica.

⁵³ Zie Ondersteuning van scholen, geraadpleegd op 14 november 2018 via <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/ondersteuning-van-scholen>.

⁵⁴ PEP! vzw organiseert bijvoorbeeld sensibiliseringscampagnes om de complexe Vlaamse onderwijsstructuur uit te leggen op een relevante en laagdrempelige manier, zie <http://www.pepvzw.be/>.